

Dorica Boltașu
Alina Hristea
Ioana Nanu
Alina Petri
Nicoleta Simionescu

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

caiet de lucru – clasa a IX-a

Booklet

Evaluare inițială	3
Unitatea I: Reflecții despre literatură	5
Literatura ca reprezentare a realității	5
Teme și motive literare	8
Valori și viziune despre lume în literatură	12
Literatura ca instituție: aspecte de viață literară	16
Literatura ca parcurs istoric	19
Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor	22
Literatura ca tablou al genurilor	26
Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă	35
Basmul popular și basmul cult	38
Evaluare sumativă	42
 Unitatea II: Evoluția limbii române. Începuturile scrisului în limba română (secolele XVI-XVII).....	44
Originea latină a limbii române (limba română – limbă romanică; etape ale evoluției limbii române; straturile lexicale: influențele unor limbi de contact și de cultură; etimologia cuvintelor; neologismele; dialectele și subdialectele limbii române; variația regională)	44
Începuturile scrisului în limba română (arhaisme, trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin).....	47
Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII	50
Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română	53
Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor	56
Cronica. Discursul istoric	58
Arta portretului	61
Reprezentări ale lumii și ale omului în literatura română din secolele XVI – XVII	64
Reprezentări ale lumii și ale omului în diverse texte	67
Evaluare sumativă	70

Unitatea III: Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea).

Comunicarea scrisă	72
Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea (conspectul)	72
Iluminismul (jurnalul)	75
Școala Ardeleană	78
Poemul epic (eseul; criterii de monitorizare a redactării)	80
Reprezentări ale lumii și ale omului în literatura română – secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea	83
Reprezentări ale lumii și ale omului în diverse texte	86
Evaluare sumativă	90

Unitatea IV: Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea. Construcția textului ... 92

Contextul socioistoric în prima parte a secolului al XIX-lea	92
Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)	95
Romantismul european	98
Revista <i>Dacia literară</i> (pragmatică; semantică; unitatea semantică globală a textului; progresia tematică; structura informațională a enunțului; relațiile dintre informațiile explicite și informațiile implicite)	101
Romantismul pașoptist	105
Nuvela romantică (referința textuală: mărci anaforice și cataforice; coordonarea și subordonarea ca mijloace de conectare sintactică în propoziție și în frază; topica enunțului în limba română modernă ca procedeu de coeziune; raportul propoziție/frază – text; relații și conectori transfrastici)	108
Balada (mărci deictice; elipsa)	118
Reprezentări ale lumii și ale omului în literatura română din prima parte a secolului al XIX-lea	122
Reprezentări ale lumii și ale omului în diverse texte	124
Evaluare sumativă	128

Unitatea V: Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea.

Comunicarea orală. Limbă standard și variație regională	131
Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea	131
Grupări culturale și reviste: <i>Junimea</i> și <i>Convorbiri literare</i>	134
Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție	137
Textul critic	140
Monologul și prezentarea pe o temă dată. Planificarea și organizarea discursului oral. Criterii de monitorizare a comunicării orale eficiente	143
Dialogul formal, dialogul informal. Strategii de negociere și de cooperare	146
Realismul. Ecouri ale clasicismului	149
Nuvela realistă	152
Memorialistica (regionalismele)	163
Comedia (normă și abatere; instrumente normative: normele ortografice și de punctuație; dicționare explicative)	171
Reprezentări ale lumii și ale omului în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea	181
Reprezentări ale lumii și ale omului în diverse texte	185
Evaluare sumativă	190
Evaluare finală	193

Unitatea I: Reflecții despre literatură

■ Literatura ca reprezentare a realității ■ Teme și motive literare ■ Valori și viziune despre lume în literatură ■ Literatura ca instituție: aspecte de viață literară ■ Literatura ca parcurs istoric ■ Literatura ca spațiu de creație: biografii ale scriitorilor ■ Literatura ca tablou al genurilor ■ Cultură orală și cultură scrisă: literatură populară și literatură cultă ■ Basmul popular și basmul cult

Literatura ca reprezentare a realității

Descopăr

- Literatura este o artă a cuvântului, prin care se construiesc texte și lumi ficționale, având mesaje variate.
- Chiar și atunci când oglindește realitatea, literatura prezintă, într-o formă proprie autorului, perspective diferite asupra comportamentelor omenești, combătând adesea prejudecățile, inegalitățile sociale, nedreptatea etc.
- Literatura nu reflectă doar **realitatea exterioară**, societatea în toată complexitatea ei, creând „iluzia vieții”, ci prezintă, în egală măsură, **realitatea interioară**, modul în care percepem lumea, profunzimile sufletești și dilemele noastre etice.
- ❖ **Textul ficțional** este o creație bazată pe imaginația autorului, care construiește un univers artistic propriu.
- ❖ **Textul nonficțional** pornește de la fapte veridice și date care pot fi verificate.
- ❖ Un tip special de literatură este cea de **frontieră/graniță**, care pornește de la elemente reale, pe care le prezintă într-un mod subiectiv, original. Din această categorie fac parte jurnalele, memoriile, amintirile, însemnările de călătorie, reportajele etc.

Citește cu atenție fragmentul de mai jos, extras din romanul *Fontana di Trevi*, de Gabriela Adameșteanu, care oferă o radiografie a Bucureștiului postcomunist, reflectând atât asupra experiențelor personale ale personajului-narator, cât și asupra schimbărilor prin care trece orașul.

Șoferul taxiului și-a scos statura impunătoare din Volkswagenul Passat și mi-a deschis, curtenitor, portiera. Conduce aruncând câte o privire în telefon, îi văd doar ceafa puternică, strânsă într-un guler impecabil, și umerii drepti, e la costum de culoare închisă și ceva îmi sugerează că a fost în armată. Da, îmi răspunde, a lucrat în *structuri*, chiar și *afară*! L-or fi reformat niște servicii secrete ori o fi fost bodyguard la Palatul Cotroceni. Poate să fie trecut de 40, dar se ține bine și e oarecum școlit, ca să fie angajat pe taxiuri de elită a trebuit să dea test la engleză și l-a luat foarte bine!

După ce evită la mustață o ambulanță care se năpustește în Aleea Teilor cu urlete sfredelitoare ca o alarmă de bombardament, care îmi îngheață sângele în vine, renunț să-l mai țin de vorbă. Ne târâm pe cheiul Dâmboviței sub uruitul traficului și strigățul cântat, ca un plâns de bebeluș, păsările lopătează cu aripile lor lungi undeva deasupra mașinii. Pe dreapta zăresc, peste copacii din Parcul Izvor, albă, în depărtare, Casa Poporului, cu nenumăratele ei ferestre și colonițe așa cum o fi visat-o Ceaușescu atunci când îmi dăra mașina.

Prin geamul fumuriu al mașinii, pe stânga, defilează imobile prăfuite care au răzbit până la Centenar, cu două etaje, și cariatide¹ cu brațe mâncate de ploii. La parter, firmele scorjite ale buticurilor [...]. Fete subțiri și foarte înalte, cu părul lung, atârănând neglijent pe spate, defilează în șorturi și în blugi sfâșiați la genunchi sau pe pulpe: adevărate uniforme, ca și pantofii sport de toate culorile, din care le ies, goale, gleznele tinere. Când cobor din mașină, tocmai trece un astfel de cârd de băieți și fete, pe care libertatea și hrana consistentă, plină de E-uri, a ultimelor decenii, i-au înălțat mult peste standardul generației mele, și eu, care în clasă eram cea mai înaltă, mă simt lângă ei o pitică.

„Așteptați-mă câteva minute, vă rog, nu stau mult”, îi strig șoferului, care a oprit pe Domnița Ralu, chiar în fața vilei.

Stau, uluită, în fața clădirii înnegrite, de ce-am pierdut vremea prin arhive și cu un roman care poate n-are niciodată, în loc să văd ce s-a ales de vila unchiului Caius? Lângă găurile negre ale ferestrelor smulse au rămas întregi doar ramele de metal, ruginite, la fel ca și grilajul balcoanelor. Cercevelele² fărâmițate de zăpezi și ploii s-au desfăcut bucăți-bucăți și

zac printre ierburile lacome. Mai sunt în picioare doar portalul și zidul de la intrare, acoperit de sus până jos de dantela grea de iederă, o adevărată hlamidă³ verde. Au dispărut ușa de sticlă Art Déco, inserturile de stânjenei la care mă holbam în timp ce Sorin se învârtea în jurul meu, ca să mă convingă să ne întâlnim pe ascuns.

(Iași: Polirom, 2018)

¹ cariatidă – statuie reprezentând o femeie în picioare, care susține, ca o coloană, cornișa unui acoperiș, o intrare etc.

² cercevea – cadru în care este fixat geamul la o fereastră sau la o ușă.

³ hlamidă – mantie, pelerină.

1. Extrage din text doi indici spațiali.

2. Notează, din text, două secvențe care ilustrează faptul că literatura este o formă de imitare a realității, prin intermediul unor situații, personaje, idei sau sentimente.

3. a. La ce persoană sunt relatate întâmplările?

b. Ce rezultă din această perspectivă? Alege una dintre variante și explic-o, prin referire la cel puțin o secvență din text.

- ▷ cititorul are acces doar la ceea ce vede, trăiește și simte naratorul-personaj;
- ▷ întâmplările sunt prezentate dintr-o perspectivă subiectivă;
- ▷ cititorul descoperă experiențele și amintirile naratorului-personaj, dar nu și gândurile celorlalte personaje.

4. Încercuiește litera corespunzătoare variantei de interpretare pe care o consideri cea mai potrivită.

Imaginile auditive („urlete sfredelitoare ca o alarmă de bombardament”, „uruitul traficului”, „strigătul cântat ca un plâns de bebeluș”):

- a. conturează un fundal sonor apăsător, care amplifică starea de neliniște a naratoarei;
- b. conturează un decor urban în care zgomotele se suprapun continuu;
- c. reconstituie atmosfera în care s-au petrecut evenimente dramatice din trecut.

5. Ce clădire se zărește pe partea dreaptă a drumului? Ce semnificație are aceasta pentru naratoare? Răspunde în 30-50 de cuvinte.

6. Zărirea Casei Poporului de pe cheiul Dâmboviței declanșează amintirea dureroasă a demolării cartierului Uranus („atunci când îmi dărâma cartierul”). Pentru naratoare, această imagine constituie un cronotop, adică un cadru în care timpul (chronos) și spațiul (topos) dintr-o operă literară se află într-o strânsă relație. Caută, folosind internetul, imagini ale vechiului cartier Uranus din București înainte de a fi demolat și notează, în cel puțin 50 de cuvinte, câteva gânduri legate de modul în care istoria a modificat geografia în acest caz.

7. Privind prin geamul fumuriu pe partea stângă, naratoarea observă imobile vechi „care au răzbit până la Centenar”. Secvența se referă la Centenarul României/Marii Uniri, sărbătorit în 2018. Extrage din text detaliile referitoare la aceste clădiri și comentează aspectul lor, în minimum 50 de cuvinte.

8. Pe ce stradă bucureșteană oprește taxiul și ce ne spune arhitectura imobilului căutat despre statutul familiei naratoarei? Formulează răspunsul în cel puțin 50 de cuvinte.

9. Explică, în două-trei enunțuri, diferența pe care naratoarea o resimte între ea și noua generație, așa cum reiese din descrierea grupului de tineri.

10. Crezi că literatura poate fi un document fiabil al epocii? Pe o foaie separată, redactează un text, de minimum 150 de cuvinte, în care să îți argumentezi punctul de vedere, valorificând cel puțin două secvențe din fragmentul citit.

Descopăr

- **Tema literară** reprezintă ideea centrală a unui text, aspectul esențial pe care autorul îl dezvoltă în creația sa.
Exemple de teme: iubirea, natura, trecerea timpului, călătoria, adolescența, condiția umană, istoria.
- **Motivul** este cea mai mică unitate în analiza operei literare, care contribuie la conturarea temei și la susținerea mesajului operei.
Poate apărea explicit, printr-un cuvânt sau o expresie, ori poate fi dedus dintr-o imagine artistică, o stare, o situație sau un element recurent al textului.
Exemple de motive literare: codrul, luna, stelele, izvorul, soarele, visul, oglinda etc.

A. Citește cu atenție poezia *Molcomă filozofie*, de Elena Văcărescu, scrisă la sfârșitul secolului al XIX-lea, apoi formulează răspunsuri pentru cerințele date.

Ții minte?-n seara-aceea vorbeam filozofie –
Subiect fatal de care eu mă feresc, se știe.
Căci o roșeață urcă pe fruntea mea ușor,
Devin îngândurată, iar tu, un visător.
Cât tu vorbeai de aprigi dureri, de șovăirea
Ce copleșește omul când cercetează firea,
Cât timp vorbeai de soartă, de lumea noastră și
De fericirea care o bănu¹!, dar nu știi
De nu-i înșelătoare și-ntr-adevăr există:
În mine o idee dospea, mai puțin tristă,
Gândeam că fericirea s-o aflui dac-ar fi,
Depart, prea departe să merg n-ar trebui.
Ar fi destul ca mâna-mi în mâna-ți să se-așeze
N-ar trebui ca mintea-mi alt vis să mai viseze,
Alt vis ce-aicea poate nicicând s-ar împlini.
Pentru-a iubi viața așa cum vreau, n-aș ști
Mai dulce mângâiere în dorurile-mi crunte,

Ca degetele tale să-mi pui, când plâng, pe frunte,
Și să cufunzi, lin, ochii-ți în ochii-mi ce zâmbesc.
N-am înțeles vreodată, și vezi, nici nu doresc
Decât o fericire: să te aud pe tine
Vorbind și depănându-ți cuvintele senine.
E tot ce-ar cere vieții, vezi tu, inima mea.
De altceva nu-mi pasă; chiar moartea, ce-ar fi ea?
Cu-nceata-i mușcătură, uitarea însăși poate
De tine să mă rupă. O, dac-aș ști că poate
O lacrimă pe groapa-mi, milos, mi-ai dăru,
De aur viitorul mi l-aș închipui!
Să nu aducem vorba despre filozofie?
E-un subiect de care eu mă feresc, se știe!
Căci o roșeață urcă pe fruntea mea ușor,
Devin îngândurată, iar tu, un visător.
(în vol. 111 *cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura română*, București: Nemira Publishing House, 2016)

¹ bănu¹ – (corect) bănuiești.

1. Formulează, în unu-două enunțuri, tema poeziei, valorificând două cuvinte-cheie din text.

2. Notează două motive literare prezente în text și transcrie câte un vers/o secvență semnificativ/ă.

3. Asociază fiecare motiv cu semnificația potrivită:

◀ mână/atingere	a. dovadă a memoriei iubirii
◀ lacrimă	b. consolare și tandrețe
◀ frunte	c. apropiere afectivă

4. Stabilește valoarea de adevăr a enunțului următor: *În poezie, filozofia este prezentată ca drum sigur spre fericire.* Justifică-ți răspunsul printr-o secvență relevantă din text.

LBRIIS

books

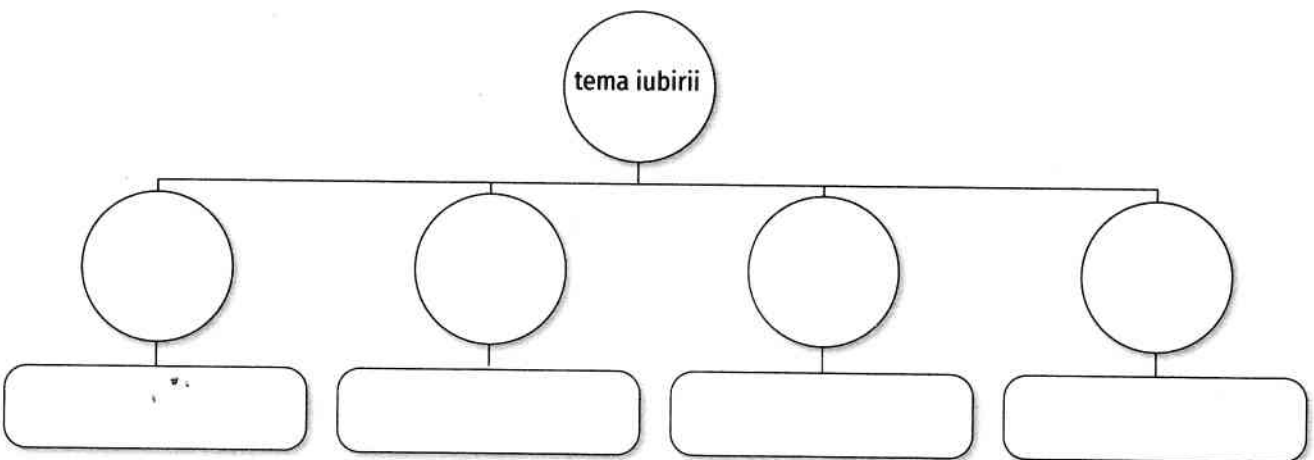
5. Explică, în 40-50 de cuvinte, semnificația versurilor următoare, raportându-te la tema poeziei: „Ar fi destul ca mâna-mi în mâna-ți să se-așeze / N-ar trebui ca mintea-mi alt vis să mai viseze”.

6. Crezi că motivul privirii contribuie la conturarea temei iubirii? Explică, folosindu-te de secvența: „Și să cufunzi, lin, ochii-ți în ochii-mi ce zâmbesc”.

7. Textul opune două planuri: filozofia și iubirea concretă/departele și aproapele. Asociază fiecare plan cu câte două motive literare și arată ce semnificație dobândesc acestea, într-un răspuns de cinci-șase enunțuri. Ce rol are această opoziție în evidențierea temei?

8. Completează următorul organizator grafic, adăugând patru motive/imagini poetice extrase din text. Pentru fiecare motiv, punctează o semnificație de trei-cinci cuvinte.

tema iubirii

B. Citește cu atenție poezia *Într-un oraș de sclipici*, de Ioana Nicolaie, apoi răspunde cerințelor formulate.

Ne-am oprit
în ceaiul băut rar

și în bere

aș fi vrut așa să mai stăm,

dar seara era grea

cu mișcări în ralenti

înțeșate

în seara de praf coboram la metrou

iroseam stațiile să spunem

prostii

neatent învelite-n staniol

stângaci ne fardam mimica

unul pe altul ne fardam
pe un bănuț de nimic
pe o buburuză forțată
în rotulele tarabelor lângă care
așteptând să urc în 69
tu m-ai sărutat

m-am lipit de geaca ta
din căptușeala ei scăpa încăperea
în care într-un fel
am încremenit la priveghi
palma îți pleacă din încheietura mea
de-acum nu se mai poate da înapoi
e dragoste,
dragoste

(în vol. *Lomografii*, București: Humanitas, 2015)

1. Formulează, în unu-două enunțuri, tema textului semnat de Ioana Nicolaie, valorificând două secvențe relevante.

2. Identifică două motive literare și explică, în câte un enunț, legătura fiecăruia cu tema textului.

3. Care afirmație surprinde cel mai bine perspectiva asupra iubirii în poezia *Într-un oraș de sclipici*? Justifică într-un enunț.

a. iubirea este o idee abstractă, asociată filozofiei;

b. iubirea este o experiență concretă, trăită în gesturi

stângace;

c. iubirea este exclusiv o amintire idealizată;

d. iubirea este respinsă ca iluzie.

4. Explică, în 20-30 de cuvinte, semnificația secvenței: „aș fi vrut așa să mai stăm, / dar seara era grea / cu mișcări în ralenti / înțeșate”. În formularea răspunsului tău, vei avea în vedere atmosfera creată și felul în care aceasta influențează reprezentarea iubirii.

5. Cum contribuie cadrul urban la conturarea temei iubirii? Răspunde în 20-30 de cuvinte, valorificând minimum două elemente din text.

6. Interpretează finalul poeziei: „de-acum nu se mai poate da înapoi / e dragoste, / dragoste...”. Explică, în 60-80 de cuvinte, ce sugerează repetiția cuvântului „dragoste”, punctând de ce se modifică starea vocii lirice în această secvență.

7. Compară motivul mâinii/atingerii în poezia Elenei Văcărescu și în textul Ioanei Nicolaie. Pornește de la secvențele: „Ar fi destul ca mâna-mi în mâna-ți să se-așeze” și „palma îți pleacă din încheietura mea”. Explică, în 40-60 de cuvinte, diferența de perspectivă asupra apropierii dintre cei doi îndrăgostiți.

8. Prezintă, în 20-30 de cuvinte, câte o imagine artistică din textul 1, respectiv din textul 2, relevantă pentru tema predominantă.

9. Extrage și comentează câte două figuri de stil diferite din fiecare text dat, evidențiind contribuția fiecăreia la conturarea temei.

10. După lectura celor două texte, de Elena Văcărescu și Ioana Nicolaie, redactează, pe o coală separată, un text reflexiv, de minimum 100 de cuvinte, în care să răspunzi la întrebarea: Cum se schimbă imaginea iubirii de la poezia Elenei Văcărescu la poezia Ioanei Nicolaie? În răspunsul tău, vei avea în vedere:

- tema comună a celor două texte;
- cel puțin un motiv literar prezent în fiecare text și semnificația acestuia;
- diferența dintre iubirea idealizată, tandră, din textul Elenei Văcărescu și iubirea concretă, urbană, cu gesturi stângace, din textul Ioanei Nicolaie;
- o opinie personală despre forma de iubire care ți se pare mai apropiată de sensibilitatea contemporană.